

SVĚTSKÁ EPIKA

ALEXANDREIDA

Ve skladbách světských byla ve středověku hojně rozšířena látka o Alexandru Velikém a o trojské válce. Obojí tato látka, v podstatě dědictví antické, je mnohonásobně zastoupena ve středověkém písemnictví latinském i v literaturách národních. Také v českém zpracování se nám dochovaly skladby tohoto druhu, a to příběhy trojské v prozaické *Trojánské kronice* a látka alexandrovská dokonce ve dvojím různém zpracování, veršovaném i prozaickém. Přitom do veršované skladby bylo jako epizoda zařazeno i stručné vypravování o vzniku trojské války. Obě prozaické skladby vznikly až ve 2. polovině 14. století, veršovaná *Alexandreida* byla však složena pod dojmem událostí za vlády posledních Přemyslovců buď koncem 13. století nebo na počátku století 14. (v letech 1306 až 1310); mezi odborníky není dosud jednoty v otázce jejího přesného datování.

Mezi latinskými skladbami o Alexandru Velikém vynikala ve středověku oblibou i významem veršovaná *Alexandreis* francouzského básníka Gualthera Castellionského, dokončená r. 1182 a zpracovaná v hexametrech formou klasického eposu o pěti tisících veršů. Gualther založil svou skladbu na pečlivém studiu starověkých tradic, přetížil ji však učností. Hlavní zájem věnoval boji Alexandra s Dariem; prvky exotické a pohádkové, tak příznačné pro velkou část středověkých zpracování látky alexandrovské, vyloučil téměř úplně. Zato po vzoru starověkých epiků zasahují u Gualthera do děje také antičtí bohové. Dobrá autorova znalost antické literatury se projevuje i v jeho prosodii, řeči a stylu. Dílo vyjadřuje opravdovou jeho úctu k Alexandrovi a k antickému světu.

Toto epos se brzy stalo oblíbenou četbou a objevovalo se hojně na školách, odkud často vytlačovalo klasickou epiku latinskou. Celkové pojetí látky i obliba díla přivedly českého autora k tomu, že přepracoval právě toto význačné dílo v českou veršovanou *Alexandreidu*, a to způsobem, který podle středověkého měřítká původnosti činí českou báseň dílem vsutku samostatným.

Při otázce tvůrčí samostatnosti českého básníka je třeba sledovat způsob přepracování a celkovou koncepci díla, nikoli látku samu a jednotlivé motivy, které byly obecným majetkem. Český básník se v látce přidržoval *Alexandreidy* Gualtherovy, čerpal rovněž z glos některého rukopisu, připojovaných často k této skladbě, nebo ze své znalosti jiné soudobé literatury latinské; znal i značně rozvedené německé zpracování díla Gualtherova, *Alexandreidu* Ulricha z Eschenbachu (dokončenou r. 1287). Přitom se však v české skladbě jasně odráží zřetel autorův k českému čtenáři, k jeho znalostem, potřebám a zájmům. Z toho vyplývá řada jejich charakteristických rysů.

Český básník vynechával některé obšírné popisy a epizody nesouvisící nutně s dějem, naproti tomu vložil epizody jiné, na př. o Paridovi a o válce trojské, o zrození Alexandrově a jeho mládí, o osudu jeho rodičů. Zmínku o symbolických darech Dariových rozšířil o dar máku a pepře (viz zde na str. 122-123). Avšak i místa, v nichž sledoval Gualthera, různě rozšiřoval a zkracoval, na př. již v úvodním výkladu o své skladbě (viz zde str. 114-116); někdy prostá narážka Gualtherova dala podnět k celé scéně, novému obrazu. — Výrazně se liší česká *Alexandreis* od Gualtherovy skladby tím, že stírá náznaky antického prostředí a zesiluje všechny znaky přenášející děj v jeho pohnutkách i ve vnějších příznacích do středo-

věku, ba místy do života českého; proto také vynechává celý bohatý mytologický aparát Gualtherův. Rovněž nemiluje statických a přesných popisů, na které je bohatá skladba latinská, rád však šíře rozvádí scény plné pohybu a vzruchu, jako odchod výpravy, a především dovede líčit až plasticky názorně bitvy, na př. u Issu, kde básník spojil několik míst Gualtherových v nový celek, až drasticky působivý (viz zde str. 124-135). Na rozdíl od Gualthera vyjadřuje i citová hnutí jednajících osob, zejména jejich bázeň a zármutek.

Latinský hexamet je převeden do charakteristického útvaru staročeské epiky, do osmi-slabičného verše sdruženě rýmovaného. Také náročný epický styl Gualtherův, bohatý na metafory, nepřímá označení, abstrakta a mytologická jména, nahrazuje český skladatel jazykem konkrétnějším a živým, s častými obrazy a obraty vzatými z prostředí blízkého životu šlechtického publika, jemuž byla skladba určena; přitom ovšem zřetelně vystupuje snaha po bohatém, ozdobném slohu.

Tak je Alexandreida mnohostranně prostoupena českým duchem a dílo odráží soudobý život české šlechty. Alexander se svou družinou je ideálním obrazem českého panovníka a českého šlechtice a líčení bojů je živým ohlasem válečných událostí za posledních Přemyslovců (srov. ohlas rytířských způsobů života v líčení Alexandrova pobytu v Babyloně na str. 139). Zřetelně vystupuje tu světový názor české šlechty na rozhraní 13. a 14. století, jak to nejjasněji formuloval autor v Aristotelových radách mladému Alexandrovi (viz zde str. 116-119). Na některých místech postihneme i projevy vlastenectví, mířící zejména proti německému tlaku projevujícím se tehdy v Čechách. Jinde vystupuje i značný didaktický sklon básníkův v hojném vkládání úvah zhuštěných zejména v sentence glosující děj s moralisujícím hlediska (viz zde str. 115-116 v. 54-56); sentence bývají i formálně vyznačeny tím, že zabírají trojverší spojená jediným rýmem. Vyskytují se však i úvahy delší, zvláště úvaha o proměnlivosti světa, oblíbená to látka středověké literatury, kterou však český autor v této skladbě přidává samostatně (viz zde str. 142).

Rozsah české Alexandreidy můžeme pouze odhadovat, a to na osm až devět tisíc veršů; nedochovala se totiž celá, nýbrž je zachováno jen 3450 veršů ve zlomcích, které jsou mladšími opisy, nepočítáme-li ty verše, které se objevují paralelně v různých zlomcích. Největší zachovaná část obsahuje v souvislosti 2460 veršů od samého začátku skladby (v rukopisu Svatovítském).

(ÚVOD)

Jenž ze jmene byl věhlasný,
jehož rozum byl tak jasný,
že jmu bylo všecko známo
v zemi, v moři, v hvězdách tamo,
5 ten však čtveru věc vyčítá,
jěž před jeho smyslem skryta:
„Kak mám,“ pravě, „srdce radné,
však mám tři věci nesnadné
a pak ovšem čtvrté věci
10 smyslem nemohu dosieci:
kdež se člun u vodách plazi
a kdež had po skalách lazi,
kdež orel vstúpi v oblaky.

15 Kto má tako světlá zraky,
 by mohl ty cesty poznati,
 ande se každá potrati?
 Jakž ta trojě věc pomine,
 tako i jich sled pohyne.
 Ty tři cesty znáti pílno;
 20 ale že ovšem úsilno
 cestu člověka mladého
 znáti v rozkoši chovalého,
 v toho myslí vešdy blúz'u,
 ni jie kdy cěle posúz'u.“

25 A když ten v něčem blúdí,
 jenž smyslem vzšel na vše l'udi,
 ač se kde v mých sloviech potknu,
 snad mne proň v tom ničs nedotknú;
 30 neb sem před ním tako malý
 jakž přede lvem zvěř ustalý
 a před sluncem voščená sviečka,
 neb před mořem mělká říečka.
 Však sem to z mladosti slýchal;
 jehož sem se vždy ustýchal:
 35 tu mysl mají mnozí l'udé,
 že tak brzo zle posúdie . . .
 V tom říedko vynde z příslovie:
 jedni proto nepochválé,
 že majíc smysla u mále,
 40 nerozumějúc skládanie,
 cuzie slova brzo vzhanie;
 druzí také, jež nepřějú,
 ti se snad světle nevsmějú,
 vóbec mých slov snad pochválé,
 45 a jakž odstúpie dále,
 což najhoršieho vědie,
 o mých sloviech propovědie;
 ti přiezen mají na vezřění,
 a srdce vždy zloby miení;
 50 obličej mají pokojný,
 a myslcě vždy žádá vojny.
 To se vše bez diva děje:
 ktož kak umie, ten tak pěje.
 Krt v dobrých lukách rád ryje,

- 55 vlk na ovcě rád vždy vyje,
též závistivý z zloby tyje.
Avšak, ač v čem mojí slova
zblúdie, přiezen jest vždy hotova,
což by sprostného viděla,
- 60 by to svým pláščem zastřěla.
Proto, ktož chce, ten pochválí,
nepřítel — ten se oddálí.
Jáz na ty jistě nechcu dbáti,
chcu zěvně věděti dáti
- 65 těm všem, kteříž po čsti stojie
a nečstných se ničs nebojje,
o králi, čsti seho světa,
ješto v ty časy osvěta.

1 *ze jmene* zvláště, obzvláště — 4 *tamo* tam — 6 *před smyslem* před rozumem — 7 *radný* vědoucí si rady, moudrý — 10 *smyslem dosieci* pochopiti — 11-13 podle Přísl. 30,18-20 — 14 *tako* tak; *světlá zraky* (duál) pronikavý zrak — 16 *ande* kde — 17 *pomine* mine — 18 *sled pohyne* stopa zmizí — 19 *pílno* důležité — 20 *úsilno* obtížné, těžké — 22 *chovalého* vychovaného, vyrostlého — 23 *blúz'u* bloudím — 24 *posúz'u* posoudím, pochopím

26 *vzšel* vystoupil — 27 *ač* jestliže; *potknu se v sloviech* zmýlím se — 30 *zvěř ustalý* zvíře unavené — 31 *voščěná* vosková — 34 *ustýchal se* ostýchal se, obával se — 37 *příslovie* pomluva — 41 *brzo* rychle — 43 *světle* zjevně, do očí — 44 *vóbec* veřejně — 48 *přiezen* přízeň, přátelství; *na vezřění* na pohled — 51 *myslcě* zdrobnělina k *mysl* — 52: není to vše divné — 59 *sprostného* prostého, neumělého — 65 *po čsti stojie* usilují o čest, slávu — 67 *seho* tohoto — 68 *osvěta* lesk, sláva

(RADY ARISTOTELOVY)

Poslůchaj mne tuto sada,
toť jest mojí prvnie rada:

- Jměj dvór svůj po kněžskéj vnaďě,
svě šlechticě jměj v svéj radě;
- 5 chovaj se obojětníkův,
hospodnie čsti proradníkův!
Ti toho jsú obyčejě:
oko se jich vešdy směje,
jazyk jmajú vňuž meč v sobě,
- 10 jenž seče straně na obě.
Z chlapieho řáda nikoli
ijednoho v čest nevoli;
nebo chlap, když jest povýšen,
nesnadně bude utišen.
- 15 Zlé kolo najviece skřípá,

malý had najviece sípá
a chlápě najviece chlípá.
Aspis slóve hádek jeden,
ten jest tak velmi nezbeden,
20 jakž nedbá ijedněch kúzel,
hlavu stáhne jako uzeli;
když kto kúzly chce jej jieti,
nemóže ničse prospěti;
jedno ucho k zemi stulí
25 a druhé chvostem zatulí.
A takéž chlap, když bude vyší,
dobře slyšě, však neslyší.
Kteríž potok voden bude,
ten se vždy viece zabude
30 než která hluboká řěka,
jěžto široce vytieká.
Takéž chlap, když obohatie,
když sedí, daní neplatě,
dobře znav, však nepozná tě.
35 Avšak ktož jmá dobré navy,
ktoliž jest své viery pravý,
nebo ač i pokolenie
některý sbožného nenie:
však jsú dóstojni čstnosti,
40 když dbajú o múdrosti;
neb najvěčšie šlechta tu je,
kdež smysl navy okrašluje.
Šlechtný ščep bývá z pláni,
když se starý peň oplaní:
45 tak z chuzších bývajú páni.
Když sbožie neb smysla nenie,
v šlechtě bude porušenie.

A pakli se kdy to udá
vtazovati tobě súda,
50 pro dar nepřěvracuj práva,
jakž juž pohřiechu se stává.
Kterúž stranu peniez súdí,
druhá se naprázdno trudí,
nejeden se tiem oblúdí.
55 Buď lehek proti chudému,
protiven buď protivnému;

nenieť nikde tako tuhý,
chceš-li, budeš jemu druhý.

Před zástupem první bývaj,
60 svých se lidí nepokrývaj;
a když tě tu uzrie tvoji,
tu rád každý tobě sstojí.
Když pastýř před vlkem srší,
toho se stádo rozprší,
65 ten jest nehoden své vrší.
Potom, můj kněziče, vez to:
ač kde dobudeš město,
dobytek, poklad vybera,
všěcky svojě lidí sbera,
70 otplacujž každému míle
podlé skutkóv, úsilé.
Juž v službě nynie otplátka,
že hospodnie milost vrátka,
zle se brž než dobřě zračí;
75 jak se z mračna nebe zmračí,
tak se hospoda rozpáci.
Snad jsi chud, že nej máš dáti?
Uč se v tom rady chovati:
když dobudeš, tehdy dávaj,
80 a když nej máš, oběcávaj.
Lékař vždy jmá čáku k sěči,
pták rád slyší, kdežto skřěčí,
sluha věří slibněj řeči.

To ti naposled povědě,
85 jenž k tvěj čsti najlepšie vědě:
v rozkoši se neobložuj,
u panosti neumnožuj;
ač se v tom dvěm neostřěžeš,
sám se tiem najviec sviežeš.
90 Plodu nedá moklé pole,
a čest i v rozkoši vóle
nesedí na jednom stole.

Juž ti všicku radu krácu,
v jedno slovo se navrácu:
95 milosrden buď k nevinnému,

najviece k člověku svému.
 Chovajž tvrdě mojě slova,
 budeť služba vždy hotova
 a ve čsti vždy obnova.“

1 sada posadiv se – 3 po kněžskéj vnadě podle knížecího obyčeje – 5 chovaj se střez se – 6: zrádců pánovy cti – 9 vňuž jako – 11 z chlapieho řáda ze stavu poddaných – 12 čest důstojenství, úřad – 17 chlápě potomek chlapův (posměšně); chlípá zpupně si vede – 18 aspís jedovatý druh hada, zmije – 20 jakž že – 23 ničse nic, nikterak – 25 zatulí zacpe – 26 takéž stejně – 28 voden rozvodněný – 29 zabude se zapomene se, rozbují se – 33 sedí má vlastní majetek – 36 své viery pravý opravdový ve své věrnosti – 37-38 pokolenie sbožného z bohatého rodu – 39 dostojni čstnosti hodni cti, úcty – 42 smysl moudrost, rozum – 44: když se starý peň oseká – 47 porušenje zkáza, záhuba

49 vtazovati vpytávati se, zkoumati – 54 oblúdi se oklame se – 55 lehek vlídný, laskavý – 56 protiiven nepřátelský – 57 tuhý nepovolný, nepřístupný – 58 druhý druh, přítel

59 před zástupem před bitevním šikem – 60: neskrývej se před svými lidmi – 62 sstojí setrvá, vytrvá – 63 srší bázlivě utíká – 64 rozprší se rozprchne se – 65 nehoden své vrši nehoden své mzdy – 66 kněžiče mladý kníže, knížecí synu – 72 nynie není; otplátka zdrob. k otplata – 74 brž spíše, rychleji; zrači se ukáže se, vyplní se – 75 zmrači se zamrači se, zachmuří se – 76 hospoda pán; rozpáci se rozmyslí se, odradí se – 80 oběcávaj slibuj – 81: lékař vždy má naději na prospěch z boje – 82 skřěči vydává skřek

85: já, který vím, co je nejlepší pro tvou čest – 86: neoddávej se rozkoši – 87: v pití si nepočiněj nemírně – 88 neostřěžeš se nebudeš se mít na pozoru – 91 vóle volnost, bezuzdnost – 93 krácu krátím, krátce končím – 94 navrácu navrátím – 97 tvrdě pevně, řádně

(SYMBOLICKÉ DARY DARIOVY A ALEXANDROVY)

Alexandrovým politickým programem bylo připoutání Malé Asie k Řecku. Zamířil proto válečnou výpravou proti Persii a střetl se s perským králem Dariem. Před bojem si Alexander s Dariem vyměnili symbolické dary, o nichž pojednává naše ukázka.

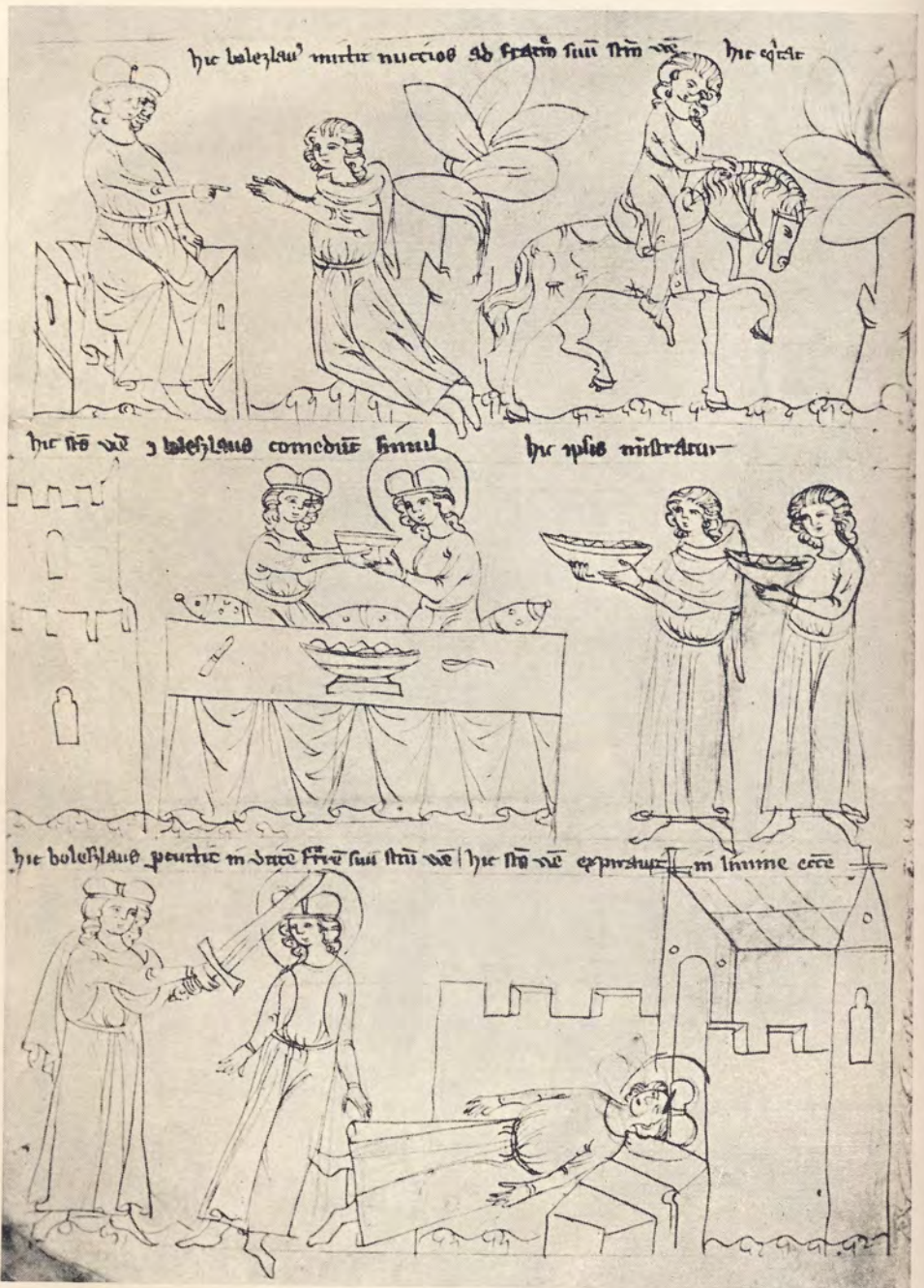
- Juž byl vtáhl daleko v zem' u
 proti nepřítel' u svému
 Macedo, ten opravitel
 i své vlasti obranitel.
- 5 A když přijde pověst ta
 v perské hrady i u města,
 tehdy z těch okolních tvrzí
 potočichu posel brzý,
 aby se král Darius střehl,
 10 že jeho nepřítel přitíchl.
 A když s tím posel přiteče,
 Darius se velmi leče.
 Kak by mnoho příčinnějí,
 pokladem, l'udmi silnějí —
 15 neb jmieše královstvo dvoje,

z nich nadeň mohl jmieti vojě —,
ale že vždy byl pokojen,
že nedbal ijedněch vojen,
tiem proti mu bieše mdlejí,
20 jímž by mohl býti silnějí,
ač by byl srdcě toho,
k němuž jmieše l'udí mnoho.
Však nechť, by sě kto domněl,
by v čem své moci zapomněl,
25 káza sě všěm hotovati,
chtě nepřátely potkati.
A jakž brzo provolachu,
tak všickni na vojnu vstachu.

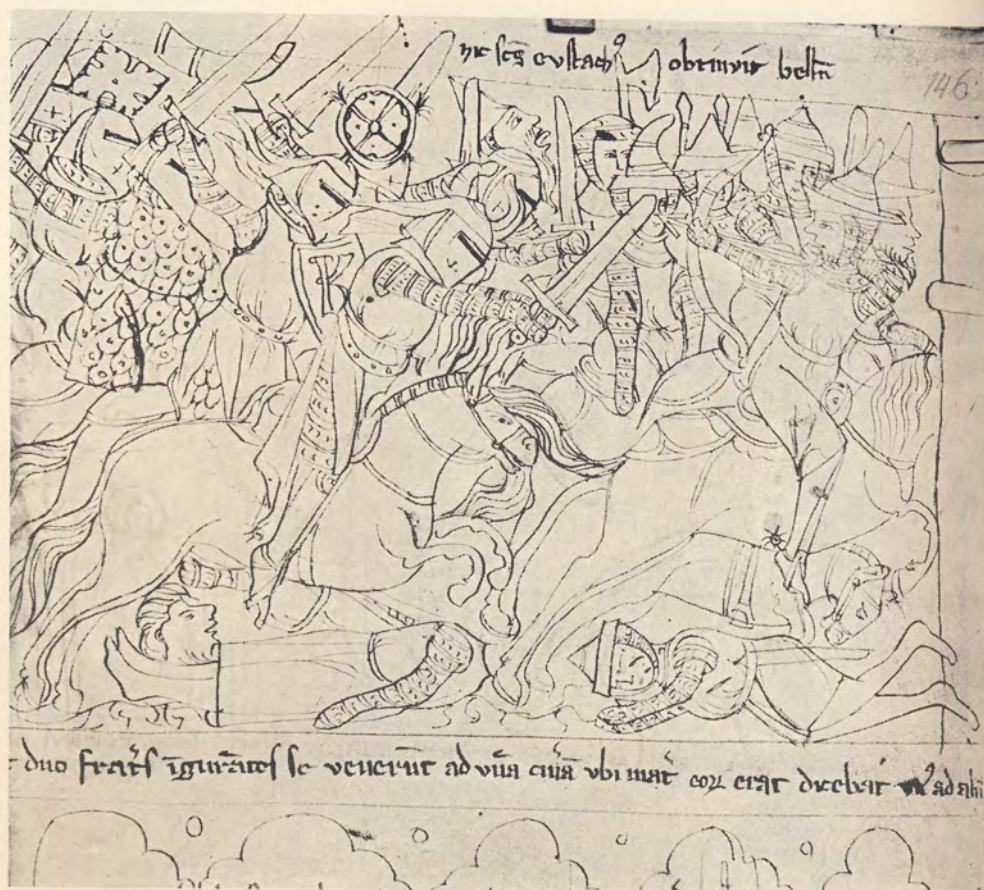
Zatiem sě také potáza,
30 Alexandru list rozkáza
řka: „Král Darius, král nad králi,
jehož sě moci vše nevzdáli,
Alexandru, sluzě svému,
dietěti obak čstnému,
35 zpoviedaju milost svoju,
ke čsti radě i pokoju.
Vědě, že jsi po letech mladý,
proněž ještě nejmáš rady,
češeš jablka nedospělá;
40 varuj sě takého diela!
Kdež ovoce nedospělo,
češeš-li to, tratiš dielo.
Poddals sě v vojenské bydlo,
chovaj sě, byť neostydlo!
45 Ale na jakěž si době,
jež slušie, poslal sem tobě:
uzdu, měšec, mieč okrúhlý,
jež obrovnán na všě úhly,
ten sě tvým letóm podobá.
50 Pakli která tvá chudoba,
měšcě sě jedno dotiežeš,
až s potřebu vyviežeš.
A snad si sě tako splašil,
mníš, by tě nikte neustrašil,
55 uzdy sě na to dotieže,
vnuž plachý kón tak tě svieže.“

13. Iniciala A ze slovníku *Mater verborum*
(první polovina 13. stol. — knihovna Národního muzea, Praha)

14. Část vyobrazení z legendy o svatém Václavu v Liber depictus
(kolem poloviny 14. stol. — Národní knihovna, Vídeň)

16. Bitva z Liber depictus
(kolem poloviny 14. stol. — Národní knihovna, Vídeň)

Alexander listy přěčta,
 uslyšav, kaká jest řeč ta,
 vecě: „Lépe rozuměju,
 60 kak se ti daři vyprávějú,
 tento jsem mieč na to majě,
 jenž okružlý na všě krajě:
 stojíte všickni vidúce,
 že jej držu tvrdě v rucě;
 65 takéž to vězte právě,
 že juž veš svět jmám v svéj opravě.
 Tento měšec to vykládá,
 že což váš král má poklada,
 skrzě ten můžete věděti,
 70 že to všecko budu jmieti.
 Uzda mi se hodí k tomu,
 když juž sadu v jeho domu,
 všecko, což jmá, se rozplení
 a jej sviežu vnuž vól lění.“

75 Rozkázav poslóm ta slova,
 da jim listy k tomu znova;
 potom daři i každého
 podlé práva králevského.
 Vzemše posli listy jeho,
 80 nesu je přěd krále svého.
 Přěčta listy král pohanský,
 jež mu bě poslal král řečský,
 počě se tomu diviti,
 že směl kdy to pověděti
 85 a řka: „Jmám svět v svéj poručě,
 jakž ten mieč držu v rucě.“
 Podivi se také tomu,
 že řekl: „Sadu v jeho domu,
 vládna všěmi městy, hrady
 90 v jeho zemi zde i onady.“
 Svým řitieřóm to rozprávě,
 svú korunu na se vstavě:
 „Však já sem,“ vecě, „král nad králi,
 mne se po všem světu báli
 95 vši králové i kniežata,
 dávajúce dan ot zlata.
 Kak mu móže to přijiti,

by mohl v takú česť kedy vníti,
jakž by objal mé kráľovstvo?
100 Vizte, kaké psal bláznovstvo!“
Řka to, káza poslóm siesti,
uzel maku jemu nésti
a řka: „Věz to, pyšné robě,
posielaju ten mák tobě,
105 aby věděł, co jmám moci
vlastních l'udí, bez pomoci.
Tu jest ovšem maku mnoho,
ty nemóžeš čisti toho;
tolikěž jmám já vojí,
110 všudy l'ud se vňuž roj brojí
okolo mne na tři míle;
nenie čísla tej všiej síle.
Tis'úc na jednoho tvého
jmám rytieřstva výborného.
115 Kako chceš boj se mnú vzieti,
nemoha té moci jmieti?
Raz'uš, by se mně pokořě
bral se zasě přič za moře,
ač zbýti chceš zde hořě;
120 chtě kráľovstva zde dobytí,
móžeš tam svého zbýti.“

Alexander tu řeč slyšě,
ande posel mluvi tíšě,
káza uzel rozvázati
125 i počě ten mák zobati
a svým Řěkóm udávati.
Každý jeho hrst nachvátí.
„Zobte,“ vecě, „moji Řěci,
chcu vem něčso dobrého řieci,
130 z něhož vám bude všěm radost
a pohanóm v srdci žalost.
Tento mák to znamenává,
že nám bóh jě všě poddává.
Jelikož ho zrn szobete,
135 když u boju juž budete,
tolikěž pohan pobijete,
v tom se vám nic nepoměte.
Jakož ten mák zuby zetřem,

- tak zástupy jich vše potřem.“
 140 Potom poslóm těm povědě:
 „To jáz jístě,“ vecě, „vědě,
 že mnoho l'uda jest při král'u;
 ale to já velmi chvál'u,
 že tak měkké l'udi vodi;
 145 úfaju u bóh, že mi neuškodí.
 Jakžto ten mák Řeci zobí,
 tak vašeho krále pobí.“
 Řka to, káza poslóm vstáti
 a pepře jim uzlík dáti,
 150 aby nesli král'u svému,
 zpoviedajě tu řeč jemu
 řka: „Poslals mi maku mieru
 a pravě to na všu vieru,
 že tolikěž jmáš svých l'udí;
 155 však o tobě zle sě kl'udí.
 Ač jich s tobú jest přemnoho,
 což jest obak do toho,
 kdaž jsú měkci vňuž mák zralý,
 v nichž jmáš v boji statek malý?
 160 Poviz rúče uzla mého:
 čímť jest tvrzí maku tvého?
 A taká jde hořkost z něho,
 v němž by bylo něčso zlého!
 Těch jest zrnc velmi málo,
 165 však by o život tobě stálo,
 nemohl by jich všech szobati.
 Skržě to rač znamenati:
 málot l'udí jmám při sobě,
 budúť v boji horci tobě!“

3: Macedoňan (t. j. Alexander), ten zvelebitel, vládce – 8 *potočichu* vyslali (během); *brzy* rychlý – 11 *přiteče* přiběhl – 12 *leče sě* lekl se – 13: třebaže byl mnohem mocnější – 16 *nadeň* nad něho – 18 *ijedněch vojen* žádných bitev – 19 *mdleji* slabší – 19-20 *tiem* . . . jimž o to . . . oč – 26 *nepřátely potkati* s nepřáteli se utkati

29 *potáza sě* uvážil – 30 *rozkáza* dal napsati – 32 *vše sě nevzdáli* nic neunikne – 34 *obak* ale, však – 35 *zpoviedaju* vzkazují (přízeň) – 38 *prožež* a proto; *rada* moudrost – 43 *bydlo* život, stav – 44: varuj se, aby tě nezostudil – 45: ale v jakém jsi věku – 46 *jež slušie* to, co sluší – 47 *mieč okrúhly* míč kulatý – 50: budeš-li míti nějaký nedostatek – 51: měšce se jen doptáš, s měščem se poradíš – 52: a již, kolik potřebuješ, z něho vyjmeš – 54 *nikte* nikdo – 55: (on, t. někdo) s uzdou se poradí, uzdy užije – 56: jako plachého koně tě sváže

60 *vyprávějú sě* vykládají se, mají se vykládat – 61 *jsem majě* mám v majetku, držím – 65 *právě* správně – 66 *v opravě* ve správě – 72 *sadu* usednu – 73 *sě rozplení* vyplnění se – 74: a jeho svážu jako vola líného

79 *vzemše vzavše* – 84 *směl* troufal si – 85 *v poručě* v moci, v poručenství – 90 *onady* tam – 97: jak ho to může napadnouti – 99 *objal* zmocnil se – 106 *bez pomoci* bez cizí pomoci – 108 *čísti* spočítati – 109 *vojí* vojsk – 112 *nenie čísla* nelze spočítati – 119 *ač zbýti chceš* chceš-li se zbaviti – 121 *zbýti* pozbýti

123 *ande* kterak, když, kdežto – 126 *udávati* podávati – 129 *vem vám* – 131 *pohanóm* báseň častěji představuje Alexandra jako křesťanského panovníka bojujícího s pohany, srov. i dále v. 136 – 134 *jelikož* kolik – 137 *nepoměte se* nezmáte, nezmění se – 141 *vědě* vím – 145 *úfaju u böh* čte se splynule: úfajuböh – 146-147 *zobí... pobí* zobou... pobijí – 151 *zповiedajě* vzkazuje – 153 *a pravě říkaje* – 155 *o tobě zle* se kl'udi chystá se na tebe zlé – 157 *obak* však – 158 *kdaž* když, jestliže – 159 *statek* pomoc – 160 *rúče* rychle – 161 *tvrdí* tvrdší – 163 *v němž* by jako by v něm – 169 *horci* hořcí

(BOJ S VOJSKY DARIOVÝMI U ISSU)

- Jest tu bliz Eufrates řeka,
jěž, slyšu, z rájě vytieká,
u niež Babylonský vojě
sebra na své bezpokojie.
5 Vzvěděv, že ten bliz přitahá,
jenžto na jeho čest sahá,
hnu se inhed s toho miesta,
kadyž mu upriemá cěsta
proti nepřátelóm jíti.
10 Komu se tu 'dalo býti,
co jest tu uslyšal hrózy,
jedyžto juž hnuchu vozi!
A co jest také uslyšal?
Z šalmějí, z bubnóv zvučný šal.
15 Nejedn tu komoň hrzal,
svú podkovú cěst potvrzal,
když se vznímal, lomě zuby;
a nejedné hlasné trúby
v skalách své zprostřěly hlasy.
20 Tak se zdáše, by v ty časy
všěcky se skály sbořily;
taký běchu křik stvořily,
taký dieše zvuk pod zořě,
vňuž by se třásl svět i moře.
25 Tak se by vypravil hrdě
všú věců sílně i tvrdě.

Před zástupem v samém čele,
v němž pohanská viera velé,
táhniechu vóz osm koní,

30 a ti byli všicci broni.
Na tom vozě zlatá škůříně,
v níž ležala jich svatyně,
oheň, pronž podlé jich viery
pop mieval časté ofěry.
35 S obú stranú toho voza,
jež jich viera i jich hróza,
jědieše dvanácte muží,
jichž každý tej škříni slúží,
a každý jmajě řěč jinú,
40 rúcho rozličného činu.
Pohanstvo tak za to jmajú,
že ti l'udie neumierajú,
řkúce, že jsú na věky živi:
avšakž sú v té řěči křívi;
45 neb řěky i moře splyne,
což na světě, všeco mine,
kromě slov božích jedině.

Po těch inhed málem dále
patrujúce svého krále,
50 hlučnými zástupy diechu,
již jeho rodina biechu,
dvadčeci cis'úcov plně,
již všicci v hedbábněj vlně
biechu, u přědrahém rúšě,
55 jakž takým kniežatóm slušie.
Ti všicci biechu na přědku.
Sám král jdieše na prosřědku,
jenž pro veliké ozračstvo,
pro rozkoš i pro bohatstvo
60 jědieše na vozě visatém,
a ten veš hořieše zlatem.
Avšak netolik po zlatě,
jímž bě vóz zdělán bohatě
po všěch stranách oba poly,
65 jakž ojěmi, tako koly,
ale po drahém kamení
dal sě bě v takém znamení,
jakož v té úpravě bylo,
že jho moci nic nezbylo.
70 Nad vozem pak vz letňú zparu,

proti slunečnému varu
orlicě bě povýšena,
jež bě chytřě vymyšlena,
aby pod nů horkost stydla;
75 a ta jmieše zlatá křídla.
O vozě pak bez oděnie
jeho bližné přirozenie,
dvě stě junoš výbornějších,
svú šlechtú přirozenějších,
80 biechu mu přísluhujícíe,
obyčeně při něm súde
s poslušenstvím čsti nemalé
v komorničtvě svého krále.
Ti vždy bydlili při dvoře,
85 majúc péču o komoře.
Avšak napřed přede všemi
kniežčícími junošemi
diechu spolu jako stlúpem,
držiece se s svým zástupem,
90 dvacéci cis'úcov poně,
každý u svého komoně,
s drahotú přieliš nemalú
vypraviv se na přechvalu
svým oděním i svým ščítem
95 i pak předrahým kuršítem.
A ti vši byli rytieři,
těch komonstvo pod kropieři
bez pozlaty polúzené,
kopie majě neruzené
100 barbú ot cinobra vzatú,
ale vlastně rudú zlatú.
Ješčež viece kromě toho
l'uda seho neb onoho
něco málem sprostnějšieho
105 mějieše l'uda pěšieho,
příčinně v dobrém odění
vňuž ten, jenž vsú mocú miení
potkati se bojem sílně.
Tak ty bě vypravil pílně,
110 by pro jich moc i pro hrózu
neprotřěl se lap kto k vozu.
I byl ten svyčěj v tu dobu,

že vždy pojímali s sobú,
což kaké čeledi měli,
115 kdyžto na vojnu kam jěli.
I vzal byl král téže chvíle
sobě na většie úsilé
máteř i svú sestru, ženu,
na ztrátu sobě súzenú;
120 nechtě, by co v tom byl mina,
pojal bě s sobú i syna,
veza sě také se všěmi
své králové junošěmi,
což jich paddesát vóz táhlo;
125 vše, že jmu k boju nenáhlo.
A což pak tři sta velblúdov
a patset mzhóv silných údov
poklada s ním mohli nésti,
to bylo vždy s ním nalézti.
130 Za tiem jiná sbrojě vždy šla,
jěž sobě nejměla čísla.

Juž bliz sebe stáchu dvojě
řečské i pohanské vojě,
čekajúce s obú stranú
135 druhého dne světlost ranú;
neb jim bě věděti dáno,
že jakž jutřě bude ráno,
kda sě slunce prosvietí,
tu sě spolu vojem snieti
140 i dojíti bylo bojě.
Tehdy král Darius stojě
k svým vojem při jedné hořě
mluvi u velí pokořě,
jakž, ktož tu bieše, taký —
145 leč bohat i chudý — všaký
jeho řeč pokornú slyšě,
an k nim mluvi velmi tíšě,
neby tak srdcě tvrdého,
by nepol'utoval jeho.
150* „Slyšte,“ vecě, „čstní otčici,
všie šlechty přědší dědici!
Každý vás svú šlechtu vztěda,
vzpomeň sě na svého děda,

z kakéhoš pošel poroda.
155 Nenie tak tvrda příhoda,
by té nemohl podržeti,
chčeš-li svú šlechtu pomnieti,
kak jest spáčiti dóstojna,
jěž se nynie děje vojna,
160 kdežto jest sluha vz hospodu,
vňuž mladý zvěř plóve vz vodu.
Neb i posléz vezme škodu.
Takěž to bláznivé robě,
jež mě vzbuzuje proti sobě;
165 na něhož nalehu tako,
jakž mne nezbuđe nikako.
Co je vzpáchal, sami vizte,
jež protivno jest zajisté;
i vás každý div se tomu,
170 když se kto přiečí komu,
jehož sú se mocní králi
i mocná kniežata báli.
Vzpoměňtež, že ste svobodni,
a tito hostie nehodní,
175 již sú porobeni vámi.
Pomyslíte na to sami
pro svú čest i také pro mě:
ač ny svúí mocú polomie,
čest i sbožie potratíme,
180 jakž se vec neopravíme
V vieře sobě všitci sstojte
i mému se snu okojte;
nebo se ten, ač bóh ráčí,
po méj čsti na jěvě zračí:
185 viděch ve sně řečské stany,
jěž sú nám, bohdá, poddány,
an jde po nich oheň taký,
ot země až pod oblaky;
a jich král stáše přěde mnú,
190 chtě cosi mluviti se mnú,
a na něm zlaté okovy
a plášč aksamita nový;
i postá přěde mnú málo.
Toť mi se jest ve sně zdálo.

195 Ješče viac lepšieho vědě,
ježto vám potom povědě.“

On tak ještě mluvě stojí,
až přiteče z řečských vojí
posel, pravě ty noviny,
200 že juž řečské hrdiny
s svým králem i s svú všú mocú
zasě běžie i dnem i nocú
kromě cěsty v hory, skály.
By křik u vojech nemalý,
205 ande se všickni veselé
a koně přidati velé.
A jakž jim koní přidachu
a přes řeku se přebrachu,
kromě rozmyšlenie všeho,
210 netbajúc na krále svého,
což mohú vybósti z koní,
to bez cěsty každý honí,
chtě po nich prvé utéci,
mniece, by běžěli Řeci.

215 Kam tvá, král'u, moc pospiechá,
kdež ti nebude do smiecha?
Kam tak nevěhlasně běžíš?
Kamo takú zbroju stěžíš?
Za mníš, že by tam utěžal,
220 za mníš, že by před tobú běžal,
jehož jest jediná péče,
by ty nezbyl jeho meče?

Juž bliz Saracéni biechu
k městu, jemuž Iskon diechu,
225 v němž král řečský tehdy bieše,
kdež s svými vojny ležieše.
Tehdy řečská strážě pozna,
že pohanstva zbrojě hrozna.
A snadno bieše poznati,
230 komuž bylo na to ptáti:
neb jich bě mnoho bez čísla,
každý žena bez rozmysla;
a kadyž koli hnáchu,
jakžto mhla bieše ot prachu.

- 235 Sehna jězdec s strážě náhlý,
 pravě, že pohani přitáhli.
 Tu křik sprostřechu veliký,
 odění chce rád všeliký;
240 a jakž který panošě slóve,
 tak toho pán jeho zóve:
 on Radvana, sen Mladotu,
 a sen Jana, on Radotu;
 on spalnieř juž na sě vleče
 a sen potřěbuje meče,
245 nánom juž železa brnie,
 a sen tepruv vsypá brně;
 některý juž vzpíná pláty
 a sen juž drží ščit zlatý;
 onen juž sedí na koni,
250 a sen dospěv, oř juž prohóní.
 Druh druhu koně přidává
 podlé vojenského práva.
 Za malý čas pohověchu,
 až vši zajedno dospěchu;
255 však najprvé král byl dospěl,
 a ktož mohl, ten po něm pospěl.
 V tu dobu spolu sě potkachu,
 zpořiedivše všichnu svú dráhu.
 Král řečský náprvé vzwáza
260 a všem svým téže rozkáza;
 rytierstvo sě o něm shrnu.
 Tu k nepřátelóm poprnu,
 jakžto koli vlk zamrlý,
 jenž pro hlad otvěsí krli,
265 za nímž lační ščenci tekú,
 hladem sotně nohy vlekú,
 potekú za ním mlašćiece,
 přijiesti sě rádi chtěce;
 a kdež uzřie stádo v poli,
270 vysunúce sě na ňe s dolí.
 Takž vlku přibude síly
 a ščenci mu budú čili;
 a jakž sě k stádu připrne,
 každě skotě strachy strne,
275 nesmieti sě bude hnúti
 ani kamo poběhnúti.

Jakož vlcié činie stádu,
 tak Řeči v pohany spadu.
 Král pohanský by tiem vzrúzen;
 280 uzřěv to, že jest oblúzen,
 otstúpi ho všě nádějě,
 nevědieše, co živ zdějě;
 tak se bieše hrozně ustrašil
 a k tomu vešken l'ud splašil,
 285 počě se stavěti ochotně,
 že strachy mluvieše sotně!
 Náhlost se ničemu nehodí;
 ktož se s krotkost'ú obchodí,
 nad nepřátely vévodí.
 290 Avšak se domysli toho,
 majě více l'udí mnoho,
 a řka: Jakž nastúp'u na ně,
 osadě jě v každé straně,
 polom'u jě bez pakosti...
 295 Dobřě bě umyslil tako,
 ale však se sta jinako;
 nebo ktož sám sobě hřímá,
 tomu búřě nic neotjímá,
 leč bud' léto, leč bud' zima.
 300 Juž na špici právě stáše
 král řěčský, kdež bojě čekáše,
 zpořiediv každého k tomu,
 v kterém křídle býti komu,
 a sám před zástupem v čele
 305 k bojovi hotov dospěle.
 Podlé něho s pravé strany
 biechu vítězi stav'ani:
 syn Permeniów Nikanor,
 a jeho bratr Polykanor,
 310 za tiem Cenos, Ptolomeus,
 Perdikas, Klitus, Tydeus.
 To všecko junošě mladé
 a každý zástupem vlade.
 Po těch pak na levěj straně,
 315 kdež počátek každé ráně,
 Permenio bieše postaveni,
 požítý muž, však nezbaveni;

za tím jeho syn Filota.
 To pak bieše lepšie rota.
 320 Tu bieše Antigon, Kraterus
 a po těch vítěz Severus.
 Jakž ti prav'u, to ti biechu,
 jež zástupy vládniechu.
 Tehdy král kopie dosáhna,
 325 malečko oře povztáhna,
 své šlechticě upomanu;
 zře nánu i na s'ú stranu,
 chtě poznati jich útrobu,
 kto s ním miení v tu dobu;
 330 neb co které srdce miení,
 v kteréj vóli neb ve chtění,
 to vše znáti na vezření.
 Pány prosbú ochocuje
 a chuzším dary sl'ubuje.
 335 Za tím malečko postojě,
 prvé než dojdědu bojě:
 „Ktož ste,“ vecě, „sěm pozváni,
 chuzšie panoštvo i páni,
 vaši dědové i přědci —
 340 rozliční sú na to svědci —
 jsú nepokoj věšdy střěli,
 proněžto jsú i čest vzěli;
 A jakž jsú byli dědové,
 takež bud'te i vnukové,
 345 každý na svůj rod vzpomana.
 Dnes vám jest čest v rucě dána,
 ač jedno budete chtieti
 svú šlechtu i rod pomnieti.
 Dnes jest juž čas přišal toho,
 350 jehož sem žádal přěmnoho,
 dnes nepokoj bude krácen
 a vás každý pobohacen;
 mně dobrého slova přějte
 a sobě vše sbožie mějte!
 355 Patři každý nány vojě,
 kakt' se uzlativše stojel!
 Snad jsú se na jhru vybrali,
 a ne proto, by boj brali?
 Vizte, kakt' na nich zlato hoří,

- 360 pro nežto dnes budú v hoři,
 kdyžto pro kořist jě svlačie
 a koňmi jě náhy stlačie.
 Kakt' stojie sebe širocě!
 Viz'u, že sú na poskocě.
- 365 Což mluv'u, dobřě poznáte,
 až skrzě jich ščítý zlaté
 železná kopie proskočie
 a z jich srdcě krve utočie.
 Ješče bych k vám mluvil viece,
 370 ale strach, že poběhnú k řecě.
 Pospěšmyž — juž ti sršie,
 dřieve než sě pryč rozpršie!“
 Řka tak, kopie navrže,
 spade v nepřátely brže,
 375 než kdy kámen vrhú z praka.
 Taký křik i hróza taká
 by u vojech stranú obú,
 jakož sě zdáše v tu dobu,
 by sě juž vesvět bořil.
- 380 Taký sě tu křik bě stvořil,
 ande koni v tieskni řehcú
 a meči v oděni skřehcú
 ande z lučičť' nejedna střěla
 vynde i z samostřielia.
- 385 Nikdy z přievala ijednoho
 nespadne kropí tak mnoho!
- Juž bě trub nic neslyšeti,
 pro prach nebě neviděti.
 Tehdy na prvniem pohnání,
 390 kdež lepší stáchu pohani,
 kdežto sě korúhvy stviechu,
 kdež sě ščítí zlatem lskniechu,
 tam sě král řečský oboři,
 vznímajě sě na svém oři,
 395 patřě, by sě čstný nahodil,
 jehož by sě kopím hodil.
 Sta sě mu čstná přihoda,
 potka jej syrský vévoda,
 Aretas bě menovaný,
 400 najlepší mezi pohany;

ten jmieše na helmě kámen
pyrop, jenž svietí vňůž plamen.
Ten potka krále řečského;
405 prvú ranú kopie svého
prosřed ščíta se ho hodi,
zetřě kopie, však neuškodi.
Král se mu brzo oplati
a rychle mu živótka ukrátí;
410 neb jakož jej rychle potka,
nejmě před ním živótka:
ščit, pláty, brně jmu protče,
on spade, kón se mu potče,
v samém srdci kopie přěkla;
ten prvý jide do pekla.

(Vynecháno zde 161 veršů, v nichž se podrobně líčí kruté boje jednotlivců.)

415 Juž bieše neznati trávy
z l'udí tu pro potok krvavý,
jakž každý dól krv'ú natekl
a druhde se prach krv'ú spekl:
420 avšak viece s oné strany,
otňadžto sěkli pohany.
By zástup pohanský řiedek,
obráti se týlem v přědek.
Za malý čas přič poběhu
425 tam k eufrateskému břěhu;
kakž jich koli mnoho bylo,
však k sěči jich málo zbylo.
Macedonský král to vida,
jako se jmu moci přida;
430 uzřěvše to také Řěci,
vsěkú jě i z bodú v pleci.
Kdež meč i nejedna střěla,
kdež ležie ubitá těla,
tady hnáchu bez rozpači.
Ach, co se tu čsných těl stlačí!
435 Kam se kto obráti koli,
byly zbitcív hory, doli.
Nejeden umřěl bez časa:
on juž leží, nohú třasa,
druhý juž ležě umierá

- 440 a sen ješče dušu sbierá;
některého koňmi tlačie
a po sem se drobi vláčie;
on leží s zbitú hlavú
a sen mra vt'al zuby v trávu;
- 445 on leží zabit ot mlata
a semu pak hlava s'tata;
on se ješče živ obracie
a sen juž mra krv'ú vracie;
onomu krev z srdce teče,
450 seho kón po sobě vleče;
onomu ut'ata ruka,
sen se sotně drží luka;
za ostrohu visí mnohý
a mnohému s'taty nohy;
455 mnohý ješče čtveřno lazi
a druzí juž ležie názi.
Nikdy ote dne prvého
až snad i do dne súdného
ani bude, ni jest byla,
460 jakož tu by, zbitých síla.

Nádpis: *Issos* město v Malé Asii, kde Alexander porazil Daria r. 333; srov. i dále v textu *Iskon* – 1 *bliz* blízko – 3 *Babylonský* král Darius – 4 *bezpokojie* nepokoj, válka – 8 *kadyž* kudy; *upřiemá* přímá – 10 *tu 'dalo* m. tu událo – 12 *jedyžto* když – 14 *šal* zvuk – 15 *komoň* kůň; *hrzal* ržál – 16 *potvrzal* činil tvrdými – 23: takový zvuk se šířil (šel) pod ranní oblohu – 24 *vnuž* jako

28: jak pohanská víra přikazuje (srov. v předešlé části poznámku k v. 131) – 30 *broni* bílí – 34 *pop* kněz; *ofěry* oběti – 40 *činu* způsobu – 44: ale v té věci, v tom se mylí

48 *málem* o málo – 49 *patrujúce* opatrující, pečující – 58 *ozraštvo* nádhera – 60 *visatý* zavěšený – 64 *oba poly* s obou stran – 67-69: vypravil se tak, že nádhera ukazovala, že mu není nic nemožné – 70 *vz zparu* proti horku – 76 *o vozě* okolo vozu – 77: jeho blízké příbuzenstvo (pokrevní) – 79: svým původem (šlechtickým) urozenějších – 81 *obyčieně* obvykle – 85 *o komoňě* o majetek, příjmy – 88 *jako stlúpem* jako sloupoví – 89: držíce se v zástupu – 90 *poně* asi – 95 *kuršit* oblek přes brnění, zpravidla kožešinový – 97 *komonstvo* koně; *kropieř* pokrývka na koně – 98: bez pozlátka nepravého – 99 *majě* maje (komonstvo „jízda“) – 99-100 *neruzené barbú ot cinobra* vzatú nenačerveněné rumělkou – 101 *vlastně* skutečně – 106 *přičinně* mocně, s velkou mocí – 111 *lap kto* ledakdo – 112 *svyčěj* obyčej – 114 *čeled* příslušníci rodiny – 120: nechť nic opomenouti – 125: vše, že do boje nespěchal – 127 *patset mzhóv* (k *mezh*) pět set mezků – 131 *nejměla čísla* byla nesčíslná

137 *jutřě ráno* zítra ráno – 139 *vojem se snieti* bojovně se utkati – 143 *velí* veliký – 151 *přědšii* přední (přednější) – 152-153 *svú šlechtu* *vzvěda*, *vzpomeň se* když poznáš svou urozenost, rozpomeň se – 154: z jakého jsi rodu – 155: situace není tak těžká, abys ji nemohl vydržeti – 158-159: jak je důstojno ji (t. j. šlechtickou urozenost) obnoviti v nynější válce – 160 *vz hospodu* proti pánu – 161 *vnuž* jako – 164 *vzbuzuje* podněcuje, nutí – 165 *nalehu* nalehnu, stísním – 166: že mně nijak neunikne – 170 *prieči se* protiví se – 174 *hostie* cizinci

– 178 *ač ny polomie* přemohou-li nás – 180: takže se víc nezmůžeme – 181: věrně všichni vytrvejte – 182: a mým snem se upokojte – 183 *ač jestliže* – 184 *sě na jěvě zrači* zjevně (ve skutečnosti) se splní – 193 *postá* postál – 195–196 *vědě...povědě* vím...povím

198 *až když; přiteče* přiběhl – 205 *ande* a onde – 211 *vybósti* bodnutím vynutiti – 217 *nevěhlasně* nemoudře – 218: kam takový zástup vedeš – 219 *za zda; by utěžal* bys získal – 222 *by ty nezbyl* abys ty neunikl

223 *Saracéni* o Peršanech, protože se líčí boje Alexandra s Peršany jako křížácké tažení – 226 *s vojny* (k *vojen*) s vojíny – 228 *zbrojě* zástup – 234 *jakžto* jako – 235: přihnal se se strážného místa rychlý jezdec – 237 *sprostřechu* vydali – 238 *všeliký* každý – 243 *spalmieř* ramenní pláty brnění – 245 *nánom* na onom; *železa brnie* železná brnění řinčí – 246: tento teprve na sebe (rychle) obléká brnění – 250 *dospěv* jsa hotov – 257 *sě potkachu* utkali se – 258 *zpořiedivše svú dráhu* spořádvavše vojenský zástup – 259 *náprvé* nejprve; *vzváza* uvázal si helmici (přichystal se k boji) – 260 *těže* totéž – 261: rytíři se shrnuli okolo něho – 262 *poprnu* (Alexander) dal se do běhu – 263 *jakžto koli* jako; *zamrlý* zmořený – 264 *otvěš krli* svěsí krk – 265 *šcenci tekú* štěňata, mladí vlci utíkají – 267 *mlaščiece* mlaskající – 268 *přijesti* *sě* nasytiti se – 270 *s dolí* šťastně, s úspěchem – 273 *příprne* *sě* příhrne se – 274 *skotě* dobytče – 275: neodvází se pohnout – 277 *vlcie* vlci – 279 *vzrúzen* (k *vzrúdití*) zarmoucen – 280 *oblúzen* oklamán – 281 *otstúpi* opustila – 282 *co živ zdějě* (přechod. přítom.) co má učiniti, aby zůstal na živu – 285: počal se rychle chystati (k boji) – 286 *sotně* sotva – 287 *ničemu* k ničemu – 288: kdo s klidem (mírností) jedná – 290 *domyslí* *sě* *toho* pojal tento záměr – 292–294 (přímá řeč): jak je napadnu, obklíčím je na každé straně, přemohu je beze ztráty – 299 *leč bud'* at je

302 *zpořiediv* určiv – 305 *dospěle* úplně – 307 *stav'ani* stavění – 317 *požitý* letitý; *nezbaven* totiž síly – 319 *rota* zástup – 322 *prav'u* pravím – 327: podíval se na onu i na tuto stranu – 328 *útroba* mysl – 329 *s ním miení* s ním smýšlí (dobře) – 333 *ochocuje* láká, získává – 341: boj vždy šířili – 343–344 *jakž... takež* jací... takoví (jak... tak) – 347 *ač jedno* jestliže jen – 351: dnes boj bude skončen – 353 *dobrého slova* slávy – 355 *nány vojě* na ona vojska (perská) – 361 *svlačie* vysvlekou – 362 *stlačie* zdeptají – 363 *sebe* od sebe – 364: vidím, že jsou k běhu připraveni – 368 *utočie* prolíjí – 371 *sršie* běží – 373 *navrže* vyhodil – 374 *brže* dřive – 378 *jakož* takže – 379 *vesvět* (z *veš svět*) celý svět – 381 *v tieskni* v tísní – 384 *vynde* vyjde, vylétne – 385 *ijednoho* žádného – 386 *kropí* krupějí, kapek

389 *na pohnání* při útoku – 396: aby ho kopím zasáhl – 402 *pyrop* granát (ohnivý kámen) – 405 *sě ho hodí* zasáhl ho – 406 *zeitřě* rozštípl – 409: neboť jakmile jej trefil – 412 *potče* *sě* klopýtl – 413 *přěkla* zlomil – 414 *jide* šel

418 *druhde* místy – 420 *otňadžto* odkud – 433 *bez rozpači* bez váhání – 436 *zbitcív* ubitých – 437 *bez časa* předčasně – 442: a za tímto se vnitřnosti vlekou – 448 *krv'ú* *vracie* krev zvrací – 455 *čtveřno* po všech čtyřech – 460 *zbitých* ubitých; *síla* množství

(TAŽENÍ DO EGYPTA A LIBYE)

Tedyž *sě* dotáza rady,
obsadí města i hrady;
pokl'udiv vše zemské věci,
poče na větší čest siedi
do Ejipta předsě dále.
Pomeškv tu dosti u mále,
tu vsu zem'u pod *sě* pobi.
Zatiem dále předsě vhlubi

- do Libye, v zem' u takú,
10 kdež vž škodú nejednakú.
Jest ta země všě bez vody,
pusta ote všie úrody,
ani kde v ní ptáček zpievá,
ani kde viděti dřeva,
15 nikde sledu člověčieho,
ani také zvierěčieho;
ot horkosti vše v niej polí,
nikde česty znáti v poli,
jedno piesek znáti všady
20 v tej zemi zde i onady.
Kráľ Macedo, když to pozna,
že v tej zemi věc tak hrozna,
nechtě sě však rozpáčiti,
káza sě všěm hotoviti,
25 jěž chtieše s sobú pojieti,
vešdy tamo chtě dojěti,
kdež pohanská modla bieše;
tu v jednom dubě sedieše
v tej zemi velmi daleko.
30 Kak tam dojěti nelehko!
Nejednoho zby člověka.
By sic byla mořská řěka,
asi by bylo bez diva:
ande jedno piesek vzplývá,
35 a to ot slunečné vzpály
tak sě onen piesek kalí,
mútě sě vňuž moře samo.
A když juž pojidu tamo,
koni jdúc čěstu ubichu;
40 větrové sě obořichu,
mnoho sto koní uvázu,
s nimiž i l'udé zahřazu
v onom piescě, an sě mútí,
jakž sě lepké moře krútí.
45 Dřieve než šest dní pominu,
až ztrati l'udu třětinu,
jěž v tom piescě stonuchu.
A když šest dní pominuchu,
a sedmý slunce osvieti,
50 uda sě mu tu přijěti,

- kdežto ta modla přebývá,
 u niež l'udí síla bývá,
 v lesě, jenž Hamon slóve.
 Tu kraššie studnicě plóve,
 než ju vídal člověk který.
 Tu podlé pohanské viery,
 ktož chce u té modly býti,
 musí z té studnicě píti.
- 55
- Jest ta toho obyčejě,
 že když slunce z hory spěje,
 tak sě jejie voda vzvaří,
 jakž horký úkrop, tak paří;
 jakž slunce v polodne vzmiení,
 tak sě ta voda promění,
 tak l'útě bude studena,
 jakžto ledu nakladena;
 a když slunce k hořě spěší,
 opět sě voda rozřěší,
 tu jej horkosti přibude;
- 60
- té pakli prvé nezbuđe,
 jeliž bude ku pólnoci,
 opět jej přibude moci,
 studenosti jej přibývá,
 vňužto když poledne bývá.
- 65
- Tehdyž král, dav běsu obět,
 musí sě vrátiti opět,
 kak bě přič přědsě pomienil,
 by byl toho neproměnil
 posel, jenž sě za ním přibrál,
 pravě, že sě Darius sebral,
 chtě ho podstúpiti bojem.
 Káza sě vrátiti vojem,
 s nimiž chtieše na Muříny,
 by nezvěděl té noviny.
- 70
- Toho sě najviece ubá,
 že sě po něm vojna hrubá
 bieše vzbudila v tej chvíli,
 doňadžto v Libyi byli,
 jěž jdieše l'udu obojů
- 75
- k strasti, k smutku, k nepokoju,
 k času ovšem ukrutnému,
 zajisté přieliš k smutnému.
- 80
- 85
- 90

1 *dotáza se rady* poradil se – 3: spořádav všechny záležitosti země (líčí zde opět Alexandra s hlediska domácího) – 4-5 *sieci do Ejipta* bojem táhnouti do Egypta – 7 *pod se pobi* podrobil si – 8 *vhlobi* pronikl – 13-14 *ani kde* ani nikde – 14 *dřevo strom* – 17 *poli* (k poletí) žhne – 21 *Macedo* Macedoňan, t. j. Alexander – 23 *rozpáčiti se váhati* – 25 *pojiati* pojmoviti – 31 *zby* pozbyl – 32-33: kdyby to byl mořský proud, nebylo by se aspoň čemu diviti – 34 *ande jedno* ale tam jen; *vzplývá* vlní se – 35 *vzpály* úpalu, vedra – 37 *mútě se vnuž vífe* se jako – 39 *ubichu* udupali, ušlapali – 41 *uvázu* uvázli – 42 *zahřazu* utonuli – 44 *lepké lepkavé* (Rudé moře se nazývalo lepké moře) – 54 *studnicě plóve* pramen plyne, teče – 60 *z hory spěje* vychází – 63 *jakž jakmile*, když; *vzmieni* změní (svou dráhu) – 66: jako ledem naplněná – 67 *k hořě spěši* zapadá – 68 *rozřěši se* rozmrzne, roztaje – 71 *jeliž až*, když – 72 *moci síly* – 74 *vnužto* jako – 75 *běsu* pohanskému bohu, t. j. Jovovi Ammonskému – 77: ač pojal úmysl jíti dále dopředu – 81: chtěje ho bojem napadnouti – 82 *vojem* vojskům – 83 *na Muřiny* do Aethiopie – 86 *po něm* za ním – 89 *l'udu* obojů lidu jich obou (t. j. Alexandra a Daria)

(ALEXANDER V BABYLONĚ)

(*Alexander vjel do Babylona; jemu na počest pořádán rytířský turnaj.*)

- To rytierské kratochvíle
 postá dosci dlúhé chvíle,
 až sám král l'udem pokynu;
 takž ta chvíle byvši, minu.
- 5 Tehdy což bě měščan předních
 hi jiných pánov l'udí úředních,
 pojidu před svého krále,
 nesúce dary nemalé
 se čst'ú dóstojenstva jeho
- 10 sbožie onoho hi seho,
 ježto člověčiemu oku
 l'ubosci dává posoku
 ot darov drahoty všaké,
 přechvalú čsti nejednaké.
- 15 Zatiem povezu pardusy,
 lvy hi mnohé velé štrusy
 hi což jiné ptačie sběři
 hi přěl'uté divie zvěři,
 ješto, kletcěmi lomieci,
- 20 řula, své schrány nechtieci.
 Což by lepšího kde jměli
 neb co l'ubého věděli,
 ješto by jmu bylo vzácno,
 to jmu bě dáti vše lacno.
- 25 A to vše v takém veselí,
 jakéhož nikdy nejměli,
 ot hercov, ot metcov všakých,

piesnotvoróv všelikakých,
 jimižto plyn ulicě
 30 radosci také hi sicie
 hi chutost'ú všaké hudby.
 Tohož veselé dotud by,
 jeliž všěcka ta noc sjide,
 toliž l'ud pak domóv jide.
 35 Nikdie nečtem, by tak velé
 bývalo v světě veselé,
 ani když římská moc svého
 volila krále kterého,
 by v tak velikéj radosci
 40 hi v tak přemnoženéj cnosci
 svého ciesaře přijala
 neb takú čest pokázala.

A s právem sě jmu to dálo,
 což sě jmu jest čsti kde stalo,
 45 že sě vybrav s málem l'uda
 hi pojměv mnoho nekl'uda,
 svú věcú tak snažně pílił,
 až sě jmu veš svět pochýlił.
 By bóh uslyšěti rácił
 50 své křestěnstvo hi to zračił,
 by takýž byl českým králem:
 úfal bych v to, ž'by za málem
 leč bud' Litva, leč Tateři,
 kakž sú menováni kteří,
 55 Besermené nebo Prusi,
 leč nepotvrzení Rusi,
 přišli by k takéj příprětě, . . .
 jakž by sě krsta přichopiece
 byli svých modl odstúpiece.
 60 Hi to by sě státi mohlo,
 ač by to co juž pomohlo,
 že Němci, již sú zde hoscie
 chtie doždaci, by na moscě
 Prazě, jehož bóh snad nechá,
 65 nebylo viděti Čěcha:
 hi mohlo by sě brž státi,
 by jich bylo nevídati.

- Divž sě, Babylone město!
 K divut' jest podoben, věz to,
 70 tvůj král, přieval všeho světa,
 všech jiných králův příprěta,
 o němž Danielem prorokem
 jest písaáno dávným rokem,
 jakož jemu ot pólnoci
 75 bylo příti v silnéj moci,
 čůž o jednom rozě kozlu
 tomu beranovi po zlu
 jenžto jměl silná dva rohy;
 ten před ním spadl, sehnuv nohy.
 80 Tenž juž taký hi tak mocný
 hi svéj postati pomocný,
 Babylo, tvým králem bude,
 pod nímžto tvá čest probude,
 jehožto by veš svět žádal,
 85 by sě tomu jedno nadál,
 by sstál v té mysli dobrotě,
 južto jest proměnil pro tě,
 tvému sě sbožů obloživ,
 jehož byl jest málo poživ,
 90 zradiv sě nečstným opilstvem
 hi také tiem zrádným smilstvem,
 jehož více nenie poně
 nikdie než u Babyloně,
 kdežto malého dle mýta
 95 dci mateřů jest neskryta.
 Tiem všiem tvój král sě oleniv,
 by všu moc srdce vypleniv.
 Ale, ač pravdu poviemy,
 hi jinde toho něč viemy,
 100 o němž by v mlýně co hudli,
 snad by pod střechů oškludli.
 V tejš rozkoši, v tejš ozrači
 Alexander mysl omrači,
 třidčeti dnův otopčivav,
 105 po svéj vóli tu přebývav,
 by byl jho kto tdy nadtrútiv
 nebo kterou válkú mútiv,

byl by velím více mdlejší,
 jímžto se mněl sa čilejší.
 110 A všakž, kak nerad, z té vôle
 musi ven dieti na pole.

2 *postá* trvalo – 12 *ľubosci* *posoku* příjemnou pastvu – 14: velkým oslavným vzdáváním neobyčejné pocty – 15 *pardusy* pardály – 16 *velé štrusy* veliké pštrosy – 20 *řula řvala* – 24 *lacno snadné* – 27-28: od kejklířů, od různých tanečníků, od rozličných hudebníků – 30 *také hi sicie* takové i jinaké – 31 *chutost'ú* lahodou, příjemností – 33-34 *jeliž . . . totíž* až když – 40 *v cnosci* v úctě

47 *pilil* přičinil se – 48 *pochýlil* se poklonil se – 50 *zračil* ukázal, způsobil – 53 *leč bud' . . . leč* at . . . at – 55 *Besermené* turkotatarský národ – 56 *nepotvrzení* (t. j. papežem) nesjednocení, schismatičtí – 57 *k přtpřětě* ke strachu – 58 *jakž* takéž

70 *prieval* zkáza – 72: podle proroka Daniela (kap. 8) beran označoval krále medského a perského, kozel krále řeckého, t. j. Alexandra – 75 *přiti* přijíti – 76-77: totíž kozlu o jednom rohu na zlé (na neštěstí) tomu beranovi – 81 *postati* lidu, čeledi – 83 *probude* pronikne – 85 *by* kdyby – 86 *by sstál* aby vytrval – 88: tvému bohatství se oddav – 89: jehož nakrátko užil – 90 *zradiv* se dav se zraditi, zrazen – 92 *poně* snad – 94 *dle mýta* za poplatek – 96 *sě oleniv* zmalátněv – 99 *něč* něco, trochu – 100: kdyby se nadarmo, zbytečně namáhali – 101 *oškludli* by vyhladověli by

102 *v tejš* ozračí v témž lesku, v téže nádheře – 103 *omračí* zachmuřil – 106-107: kdyby ho byl někdo tehdy napadl nebo ho válkou znepokojil – 108 *velím* mnohem – 109: čím se domníval, že je čilejší – 110: ale přece, ač nerad, z té nevázanosti – 111: musil ven jíti do pole

(DVĚ ÚVAHY)

Ach, světe, kak si obludný,
 kak jest tvój přiebytek trudný!
 Vědě, že vždy péče nabývá,
 ktož na tobě čsti dobývá;
 5 mdle posedí na tom stole,
 ktož čsti žádá na tvém kole.
 Ochoten jsi na počátcě,
 ale však velmi krátce:
 ač kde počátek osladíš,
 10 jědem skončenie obnadiš,
 podáš sebe s prva lacně,
 čest datú otplatíš pracně.
 Dobře slóveš svět, že jsi světel,
 že jsi náš zjěvný nepřietel;
 15 protivně se však svět vzyváš,
 nebo nevždy světel býváš:
 ač se komu v čem prosvietíš,
 tiem jedno ľud k sobě drietíš,
 20 jakž brzo člověka vzplodíš,
 zlého jmu opět dohodíš.

- V tom se dobře dáváš znáti,
 že nemůžeš na dlůzě trváti,
 co na tobě kde přebývá,
 i v jedné čsti nepřebývá.
- 25 Zle se námi, světe, pečeš,
 jakžto ptáčkóm pruhla léčeš,
 a jakžto róžě brzo stečeš.

- Kmet, jenž oral po všě léta,
 i jenž robil, ploty pleta,
 30 v ony u pokojné časy,
 nemohl užiti nekrasy,
 musil jíti, nesa kopie,
 jenž lépe věděl o snopě,
 i ten, jenž věděl o čěpu
 35 nebo kdy čas vziati řěpu.
 Prázden čěp každý ležieše,
 kto by mlátil, nikte nebieše;
 ležiechu prázdny motyky
 a vzdýcháše vól všeliký,
 40 ande nenie kto jím oře,
 nebieše kto hromad boře
 ani křovie kto kopajě;
 opadly běchu všě stájě,
 nebieše živ kto jich pleta:
 45 přišla běchu smutná léta.

2 *tvój přiebytek* přebývání na tobě – 3 *vědě* vím; *pěče* nabývá dosahuje, dostává starosti – 5 *na stole* na stolci – 6 *na kole* to iž štěstěny – 7 *ochoten* laskav – 9 *ač kde* jestliže někde (někdy) – 10 *jědem* obnadiš otráviš – 11: nabízíš se zprvu lehko, bez obtíží – 12 *pracně* s námahou – 13 a 16 *světel* zjevný, zřejmý, jasný, svítící – 15: nesprávně se však světem nazýváš – 17: jestliže se někomu v něčem ukážeš světlym – 18 *jedno* jen; *dřietiš* vábiš – 19: jakmile člověka povýšíš – 23 *přebývá* trvale bývá – 24 *i v jedné* v žádné – 25 *námi se pečeš* o nás se staráš – 26 *pruhla* léčky, tenata – 27 *stečeš* opadáš

28 *kmet* sedlák, poddaný – 31: nic mu nebyla platna jeho nezpůsobilost (k boji) – 35 *vziati* sklízeti – 36 *prázden* nezaměstnan, nepoužitý – 37 *nikte* nikdo – 40 *ande* neboť – 43 *opadly běchu* spadly, sesypaly se; *stájě* obydlí, chaty (pletené, sr. v. 44) – 44: nebylo vůbec nikoho, kdo by je znovu zbudoval

(ZRADA)

Ten den minu, noc přistúpi
 a v staniech lehše zástupi,
 pomlúvali řěč rozpačnú,
 se hi ono chvíl'ú mračnú.

- 5 Ande sě zlá věst pronášie
v onom zámtném rozprašě,
kdežto Bessus s Narbazonem,
zavše sě radiece o něm,
sobě všu noc setky nedal,
10 chtě vžda, by svůj čas uhlédal.

- Noc jest děju všemu mátě,
jakžto zisku tako ztrátě;
noc jest zlému čas útratný,
v němž udaten jest núdatný;
15 noc jest, v němž sě zlý nestydí,
pobdě, ž' jeho dobrý nevidí.
Avšakž často v tej rozpači
mnohý skutek sě otvlačí
podlé l'udského dómysla,
20 jehožto bývá bez čísla;
když juž mní kto, by byl zíščeč,
všakž ho strach bude ottiščeč,
jakž ten zisk, jenžto mní majě,
otloží, časa čakajě.
25 Takž ona své děnie dlúhé
doložista noci druhé.

- Ta noc byvši hi otjide.
Mezi tiem, jakž slunce vznide,
Bessus šed před čstného mužě,
30 vzmluvi, na Patrona tůžě
a rka: „Král'u, juž to viz'u,
jehož sě řeci nestyz'u,
že sě sbožně vzýváš králem,
jaks nynie pokázal málem,
35 že js' jho slyšeti nerodil
v tom, v němž by nám rád poškodil,
l'udem čstně tobú vzchovaným
hi tobě věrně poddaným,
jižto tobě všie čsti přejú
40 a pro tě vše sdieti smějú.
Ale tito, již sú tací,
již po mršě jakžto ptáci
sěm hi tamo sobú mecú
a zisku dle všady lécú,

- 45 zda by z nich kto cuzích uživ 88
 byl tu, kdež byl dřeve slůživ;
 hi jest to král'u, bez diva,
 ž' se také v sujnú řeč vsývá,
 tobě na našu čest radě —
- 50 zle ny jest tak s tobú vadě — 89
 nejmajě sám nikdie stavu,
 v němž by mohl kde skrýti hlavu.
 Ten pro zběstvo, pro chudobu
 sěm hi tamo toče sobú
- 55 jakžto trest, jam vieter pochýlí, 92
 tam také člověk se schýlí.
 Ale jáz hi jiní hpáni,
 jižto sme tobú vzchováni,
 tobě věrní býti musím
- 60 hi s tobú všeho pokusím, 95
 k němuž dobré právo jmámy,
 ž' se pro tě hi na smrt dámy.
 Protož tobě děkujem,
 že juž na tobě to čujem,
- 65 jaks se věrně s námi smířil, 98
 když si na ny neuvěřil
 tak nevěrné myslí l'udem,
 jímž juž bezpečnější budem.“
- V tej řeči minu ta dieka;
 an, čstný kmet, jakž znal člověka,
 potaknu jmu ve vsiej řeči,
 jakž jest obyčej člověčí,
 jemužto juž přide k tomu,
 že nevie, kak řeci komu;
- 75 věda dobře, že řeč křiva, 101
 však jie, kakž moha, pozbývá.
- Ten den opět byv hi minu
 zlého zámysla v témž činu,
 jenž těmi l'udmi uložen —
- 80 a do té noci otložen — 104
 čstnému muži velmi strastně
 ot jeho postati vlastnie.
 A juž slunce v svém západě
 pošed ne v svéj svyčnej vнадě,

- 85 připřelo se bě u břeha,
 povzdalujě svého běha
 budúcie věci zámutkem
 hi tak zrádné věci skutkem,
 kdežto sluha své hospody
- 90 hledal tak přěhrubé škody.
 Měsiec také v svém poběžě
 vzpieti se na mořském břěžě,
 nechtě se vzdvihnúti z mořě,
 vše pro to budúcie hoře
- 95 té přěnevěrné prorady,
 jiež nelžě juž zbýti kady,
 takž jakž jest pojíti všemu
 vždy k času ustavenému.
- Měsieu se uda vzníti
- 100 a sluncu pod zem' u sníti,
 a vojska šla v stanovišče;
 sde pak čstný kmet sobě stýščě
 sedí sám, svých stanón střěha,
 ande jho každý pobiehá,
- 105 kdež sám s sobú vzímal radu
 svých posledních dnón v západu,
 kdež juž čsti miesta nedadie,
 sedí sám se s sobú radě;
 ale nestatečna rada
- 110 jest, kdež spadne ta přievada
 ve čsti od svých vlastních l'udí,
 tu hi každá mysl zablúdí.
- Takž přěbierajě řeč mnohú,
 sedí mdlý král vzdyšě k bohu
- 115 a řka: „Mocný hospodine,
 jehož chtěnie ničs nemine,
 ani kto móž lap čso moci,
 k němuž tvé nenie pomoci!
 Čím sem, bože, se dopustil,
- 120 že js' na mě těžcě přěpusťil
 tak rozličných pohub ztráty,
 ž' sem člověk všie čsti otjatý
 ni jmám miesta mezi mými,
 jež sem vzplodil dary svými?

- 125 Ti mi nepřějuce sdravie,
strojje smrt méj staréj hlavě;
a ten můj nevěrný sluha,
jehož sem otjal ot pluha,
ten na mě mečě pobrúsil,
130 a chtě, by jho mnú pokusil.
Která, bože, mojě vina?
Či sem byl v čem právo mina,
že pro mě kto zbyl dědiny
bez práva nebo bez viny,
135 a já súd kdy v čem přěvrátil,
by pro to kto sbožie ztratil?

- Či sem kdy komu povolil,
aby kto proň svú krev prolil?
Či sem ten byl, na němž ktos by
140 své pokorné núžil prosby
při kterém právě neb súdčě,
a jáz byl čso křívě súdčě
mimo právo dary bera?
Či plakala vdova která,
145 zbyvši pro mě svého mužě,
jenžto mi byl věrně slůžčě,
a mnú, nepomniece na to,
bylo jí sbožie otjato?
Či se stalo kda dědicu,
150 by pro mě stál v smutném lícu,
z svého sbožie jsa vyveden?
Buď těch více nebo jeden,
což jest bylo mých zem obcě,
vystupte na mě žalobcě,
155 a já, což se neoprav'u,
v tom se s právem své čsti zbav'u
ž' sem byl nečstně život veda;
proč mi žívu býti tehda?
Buďž inhed Bessus udaten
160 hi ten, jenž jmu jest postaten,
ten s ním přída, vícež nedli
tiem, což sú zla na mě svedli.
Pakli sem byl pravdy bráně,
držav svůj l'ud v věrněj schránčě,
165 nebyv ni v čemž mysl'ú křívú,

proč mi tdy nebýti žívu?
Buď ten brže smrtci uživ,
ktož jest jie s právem zaslúživ. . .“

2 *lehše* (přech. min.) ulehnuvše – 3 *pomlúvali* promlouvali; *rozpačný* beznadějný, zoufalý – 4 *mračný* noční – 5 *ande* a tam; *věšt* zpráva – 6 *zámutný* smutný; v *rozprašě* v roztržce, ve zmatku – 8 *zavše* vždy, stále – 9 *všú noc* po celou noc; *setky* setkání – 10 *by svój čas uhlédal* aby si zvolil vhodný čas

11 *děju* dění, událostem; *mátě* matka – 13 *útratný* drahý, drahocenný – 14 *núdatný* neudatný – 16 *pobdě* cítě – 17 *v tej rozpači* v té pochybnosti, v tom váhání – 18 *sě ovlačí* oddálí se – 20 *bez čísla* bez počtu, velmi mnoho – 21 *by byl zíščě* že by získal – 22 *buďe ottiščě* odstrčí – 23 *jakž* takže – 26 *doložista* (duál) odložili

28 *vznide* vyšlo – 30 *túžě* (přech. přít.) žaluje – 35: žes ho neposlouchal – 37, 58 *vzchovaný* vychovaný – 43: sem i tam se vrhají – 44 *lécú* líčí, nástrany činí – 48 *sujný* neužitečný, pomlouvačný; *vsývá* pouští se do čeho – 51 *stav* stanoviště, přibytěk – 53 *zběstvo* vyhnanství – 54 *točě sobú* toče se, zmítaje se – 55: jako třtina kam i vítr nakloní – 57 *hpáni* páni – 60 *pokusím* zkusíme – 64 *čujem* cítíme – 66 *na ny* na nás, proti nám

69 *dieka* děkování – 71 *potaknu* přisvědčil – 76 *pozbyvá* zbavuje se – 79 *uložen* vymyšlen, připraven – 82 *ot postati vlastnie* od vlastních lidí – 84 *v svyčnej vnadě* obvyklým způsobem – 85 *připřělo* se zastavilo se – 86 *povzdalujě* zdržujíc – 87 *zámutkem* smutkem – 89 *svě hospody* svého pána – 91 *v svém poběžě* ve svém běhu – 92 *vzpieti* se zastavil se – 96 *zbyti* zbavit se – 97 *pojiti* přijíti

100 *sníti* zajíti, zapadnouti – 102 *stýščě* *sobě* naříkaje si – 104 *ande* a tam; *pobiehá* miji, opouští – 105: kde se radil sám se sebou – 109 *nestatečný* špatný, neužitečný – 110 *přievada* překážka – 117 *lap čso* něco – 119 *dopustil* se provinil se, prohřešil se – 121 *pohuba* záhuba, neštěstí – 122 *otjatý* zbavený – 124 *vzplodil* povznesl – 130: aby ho na mně zkusil – 132 *byl jsem mína* opomenul jsem

140 *núžil* neužil – 145 *zbyvši* pozbyvši – 147 *nepommiece* na to aniž jsem na to pamatoval – 150 *v smutném lícu* smuten – 155 *což* se *neoprav'u* z čeho se neospravedlním – 158 *tehda* tedy – 160 *postaten* pomocný – 161 *nedli* neprodlévej – 164 *schrána* ochrana – 165 *křivý* zrádný, falešný – 167 *brže* rychleji, spíše; *smrtci* dat. (*smrtčě* zdrob. k *smrt*)

Poznámky ediční

Stč. Alexandreida je dochována neúplně v jednom zlomku rozsáhlém a v sedmi malých: 1. zlomek Svatovitský (*V*) o 2460 verších, Kap. Praž. N 10, fol. 157b-169b z počátku 15. století – 2. Jindřichohradecký (*H*) o 492 verších, Mus. 1 Ac 53, 3 listy ze 3. desetiletí 14. století – 3. Vídeňský (*Vid*) o 109 verších nesouvislých, Nár. knihovna ve Vídni Series nova 3431, horní část dvoulistí z poloviny 14. století – 4. Budějovický (*B*) o 342 verších, Měst. mus. v Budějovicích P 44, 2 listy z 1. čtvrtiny 14. století – 5. Budějovickomusejní (*BM*) o 346 verších, Mus. 1 Ac 54, dva listy z téhož pergam. kodexu jako *B* – 6. Musejní (*M*) o 124 verších nesouvislých, Mus. 1 Ac 58, tři pergamenové proužky ze dvou listů z poloviny 14. století – 7. Šafaříkův (*Š*) o 90 verších nesouvislých (zčásti nečitelných), Mus. 1 Ac 58, tři proužky dvoulistí z poloviny 14. století. – 8. byly nalezeny nové zlomky Ostřihomské, které vydal P. Király, Ostřihomský zlomek stč. Alexandreidy, Studia slavica II, Budapešť 1956, 157-184.

Rkpy *H* a *Vid* obsahují místa paralelní k *V*, ostatní zlomky úryvky z dalších částí Alexandreidy ve *V* nezachovaných (*V* totiž obsahuje začátek skladby). Rkp *H* má text obšírnější než *V* a představuje jinou redakci, která byla donedávna podle výkladů Havlíkových pokládána za starší. Znovu to přesvědčivě dokázal V. Janouch (srov. ČMF 27, 1941, 404n).